

Natalia Hristova

(Bulgaria, Sofia, New Bulgarian University)

HUSHED-UP HISTORY: The Case of the Award-winning Screenplay *I'll Be Coming to You in Your Dreams* by Blaga Dimitrova (1970)

Abstract: The article deals with the case of the award-winning screenplay *I'll Be Coming to You in Your Dreams* by Blaga Dimitrova, which had been subsequently banned from shooting by an instructor to the Central Committee of the Bulgarian Communist Party.

Two main lines are explored.

The first one concerns the censorship during the period under discussion, when official censoring institutions did not actually exist.

The second one provides a commentary on the unexplainable reasons why neither the publishers and reviewers of the 1981 novel *A Face* of the same plot, which was banned shortly after publication, nor the author herself in her lifetime had ever mentioned the case of the screenplay. The question of the missing interpretation of the case is posed to contemporary researchers who have studied this issue, as well.

Documented excerpts from records and memo notes made by instructors to the Central Committee of the Bulgarian Communist Party on other cases are enclosed at the end of the text, with a view to painting an overall picture of the dependence of creative works and intellectual acts in the late 1960s and early 1970s on the decisions of political functionaries.

Наталия Христова

(България, София, Нов български университет)

ПРЕМЪЛЧАНАТА ИСТОРИЯ: случаят с премирания сценарий за филм „Ще идвам в съня ти“ от Блага Димитрова (1970 г.)

Темата, която ще проблематизирам, е много конкретна и е част от проучванията ми на т.нар. И н с т р у к т о р с к и и н с т и т у т. Става дума за специално назначени хора към отделите на ЦК, които задължително са специалисти в областта, за която пишат своите инструкторски доклади/докладни записки, справки: Владимир Голев (за писателите), Христо Симеонов (за художниците), Александър Карасимеонов (за киното). Това са инструктори от края на 1960-те – началото на 1970-те години. Техните сведения често имат вид на доноси – за настроения, разговори, оценки, реплики. И не само за конкретни художествени произведения като стихосбирката „Бягащо дърво“ на Марко Ганчев (ИДА на РБ, ф. 1Б, оп. 40, а. е. 219; срв. по-подробно Приложение 1) и сценария „Ще идвам в съня ти“ на Блага Димитрова (пак там, оп. 42, а. е. 73; вж. Приложение 2), а и за срещи с Тодор Живков (ИДА, ф. 1Б, оп. 42, а. е. 42, л. 8-10; вж. Приложение 3), за обсъждания на неговите доклади (там, оп. 40, а. е. 223, л. 5-14.; а. е. 224, л. 1-6), за присъствали и не присъствали на откриване на Кафенето на писателите

Наталия Христова

(там; по-подробно за този случай вж. Приложение 4), за настроенията преди Първия писателски конгрес от 1968 г. (там, оп. 42, а. е. 42, л. 1-3, 4-7; по-подробно вж. Приложение 4). Докато една от идеите за назначаването на тези сътрудници е различна – от тях се очаква да информират за нови експериментални форми в изкуството и културата и да ги коментират, но, както става ясно от документите, те далеч не изпълняват тази си функция. Всички посочени случаи са от документо-справки на инструктори към отделите „Пропаганда и агитация” и „Изкуство и култура” към ЦК на БКП (вж. Еленков 2008: 181-238).

Кратка предистория

През юли 2002 г. имах среща с Блага Димитрова в дома ѝ. Поводът беше уговорено интервю. Тогава тя ми подари публикуваната през 2000 г. от издателство „Факел” п и е с а „Ще идвам в съня ти”. Веднага я отворих с любопитство и прочетох написаното на вътрешната корица на книжката: „По романа „Лице”, лежал 9 години в затвора за книги“. След което Блага Димитрова ми каза:

Като се видим следващия път ще Ви разкажа нещо, което на никого не съм казвала и никой не знае.

Не се видяхме повече – поради заетост, после тя се разболя и през май 2003 година почина. Мога да предположа какво е искала да ми разкаже, но не мога да съм сигурна.

Впоследствие започнах да търся из многобройните си ксерокопия и записки от Държавния архив – търсех точно „Справка(та) от инструктор на отдела („Изкуство и култура” на ЦК на БКП) във връзка с организиране от Генералната дирекция ДО „Българска кинематография” на закрит конкурс за написване на сценарии за филми, посветени на съвременна и революционна тема“ и даване втора награда на сценария „Ще идвам в съня ти” от Блага Димитрова. Справката е от 5 ноември 1970 г. Инструкторът е Александър Карасимеонов (ЦДА, ф. 1Б, оп. 42, а. е. 73).

Първа интерпретация на темата (жанр – филмов сценарий)

Единственото сведение, което открих за съществуването на този сценарий, е критичната инструкторска „справка” (пак там). От нея става ясно, че в началото на годината генералният директор Христо Сантов е назначил комисия в състав:

председател – Емил Петров

членове – Петър Караангов, Методи Андонов, Любомир Тенев.

- Първа награда не е присъдена. Това е обичайна практика. Често журито решава, че никое произведение не е достатъчно добро, за да отговори на високите критерии на идеологията.
- Втора награда получава Блага Димитрова с „Ще идвам в съня ти”.
- Трета награда се присъжда на сценариите на Богомил Райнов, Йордан Радичков и Петър Незнакомов.

Дотук всичко изглежда по правилата. Комисията очевидно не предполага появата на проблем. А може и да предполага, но поема риска. Имената на Петър

Караангов, Методи Андонов и Любомир Тенев са респектиращи. Още по-респектиращи са позициите им, изразявани в предходното шесто десетилетие. Естествено е в случая да поемат риска да подкрепят нещо, което привидно е безопасно, отговаря на предварителните критерии, но има гражданска, критична към съвременността позиция.

Не такова е мнението на инструктора. За него е „извънредно учудващо решението на журито да отличи този сценарий“. Следва преразказ на съдържанието му, от който става ясно, че темата, сюжетът и дори имената на част от главните герои са същите като в излезлия десет години по-късно (през 1981 г.) роман „Лице“ на Блага Димитрова.

Любовната история, както повечето от прочелите романа знаят, е изцяло в „правилната“ политико-идеологическа рамка и отговаря на предварителните критерии за конкурса: действието се развива, макар и споменно, и по времето на Съпротивата, и в съвременността. Подсказва се, че се визира периодът до 1956 г., но подозрението е, че става дума за края на 1960-те. Това естествено е забелязано от опитния инструктор и той не пропуска да акцентира върху него:

На едно място в сценария се споменава, че действието се развива 12 години след разстрела, т.е. в 1956 г., но това е не особено находчив трик, тъй като редица подробности – студентските кафенета и компании, разговорите, интервютата, говорят за съвсем ясно определен адрес към днешната действителност (пак там, л. 6). И отново, както е по правилата, инструкторът прави оценка на сценария в идейно-художествен план:

Ако се разгледат чисто литературните качества на този сценарий трябва да се изтъкне, че всичко е на нивото на сантименталната мелодрама. Диалогът, въпреки намерението за идеен и обществен прицел, е на много ниско равнище, маниерно-претенциозен, издаващ лош вкус. От драматургическа гледна точка, сценарият е лошо композиран, включени са многобройни съновидения, представи, блънувания на героите, чрез които трябва да узнаем историята на разстреляния. Всичко, в края на краищата, се е превърнало в една неясна смес от минало и настояще, при която настоящето е пропито от атмосферата на безизходица, крушение на мечтите и идеалите, пасивност и резигнация, въпреки постоянните голословни приказки за вяръност към истината, за борба за истина (без да се казва за каква точно истина става дума). Поради всичко това се получава едно съзнателно търсено от авторката мрачно обобщение за действителността, в която живеят героите (там, л. 3-4).

Като доказателство са подбрани цитати от сценария – цели 3 страници (вж. Приложение 1).

Ако се дистанцираме от конкретния исторически момент, в който е дадена тази оценка, от конюнктурно-идеологическите съображения на Карасимеонов, от административната позиция, която той заема, и най-вече от целта на написаното, бихме я приели без особени естетически възражения. Както през 1970 година, така и днес. Разбиране, с оглед знанието ни за официалните критерии през визираното десетилетие, бихме проявили и към продължението:

Този сценарий, въпреки че е на значително по-ниско равнище от другите литературни творби на Блага Димитрова, съдържа същите елементи на

резигнация, на съзнанието, че напразно е била пожертвана младостта, отново се заема поза на „борба за истината"... Сценарият не притежава нито художествените достойнства, нито идейните качества, за да бъде премиран (там, л. 6-7).

По-нататък обаче Карасимеонов става конкретно и поименно настъпателен: отбелязва, че само Методи Андонов от журито се е подписал с особено мнение, изразява също недоумение, че ръководството на „Българска кинематография" не е сметнало за необходимо да се произнесе. Следват финалните констатации:

След този случай отново се създава прецедент, при който погрешното решение на един обществен орган, какъвто е журито, ще бъде противопоставено на партийната идейно-художествена политика в нашето киноизкуство. Към всичко тава се прибавя фактът, че отново са намесени режисьорите Пискови (предвидени да реализират филма – б.м.) и отново ще бъде вършена спекулация с техния случай. Най-после, съвсем неоправдано, отново се създава напрежение сред нашата кинообщественост (там, л. 7).

Не е случайно позоваването на семейство Пискови (Христо Писков и Ирина Акташева), които имат сериозна творческа и гражданска биография чрез създадените от тях филми до този момент. Под формулировката „това ще създаде напрежение" се има предвид реакцията на част от професионалната общност към съдбата на техния филм „Понеделник сутрин" (1965) по сценарий на Никола Тихолов (оператор Димо Коларов, музика – Милчо Левиев). Филмът не е допуснат до екран, има лични свидетелства, че това става по изричното нареждане на Т. Живков, възмутен се от героинята на актрисата Пепа Николова – момиче с недобро поведение, евфемистично казано, което единствено живее съобразно пропагандираните идеологически, но всъщност общочовешки ценности и морал... Дали по тази причина или поради непреодоляната инерция и чувство за самосъхранимост участниците в сценарната комисия на Студията за игрални филми също остро критикуват работата и на сценариста, и особено на режисьорите (Станимирова: 2012, 214-240). Въпреки че по мнение на някои съвременни кинокритици, това е първият филм, който отхвърля соцреалистическата естетика в киното, първият от *новата вълна* в европейското кино. (Братоева-Даракчиева 2013: 125-130). Премиерата на филма, съгласно обичайната практика през всичките десетилетия на социализма, е отложена и се състои едва на 31 октомври 1988 г. Когато „гласността", макар и селектирана, е вече неизбежна.

Финалната препоръка на инструктора по отношение на премирания през 1970 г. сценарий на Блага Димитрова е очакваната:

Предлагам да се препоръча на ръководството на ДО „Българска кинематография" да не насочва към производство сценария „Ще идвам в съня ти" от Блага Димитрова (ЦДА, ф. 4 оп. 42, а. е. 73, л. 7).

Могат да се направят многобройни изводи само от стази справка на инструктора Карасимеонов: относно социокултурната атмосфера в началото на 1970-те, относно творчеството на Блага Димитрова, относно верността или не на част от оценките за художествените качества на сценария... Тук обаче се съсредоточавам върху самия акт на цензуриране.

Първият селекционен орган, определен като „обществен“ – назначената комисия – казва „Да“. Цензурата, осъществена от инструктора към отдел „Изкуство и култура“, казва „Не“. И упреква директора Христо Сантов, че не е цензурирал. Така след неизбежната автоцензура, култивирана през всичките години на социализма, идват жури, директор, инструктор. Три официални нива. С това приключва конкретната история. Тя не дава много нова, различна от другите документи, информация. Установена практика, обичайна, бихме могли да кажем. Посочват се идеологически и художествени възражения и аргументи – както си му е редът. Дали има личен мотив – не можем да кажем. Можем да заподозрем атака към директора Сантов или от някой недоволен от спечелилите трета награда, чийто сценарий няма да бъде реализиран. Но не можем да докажем.

Втора интерпретация на темата (жанр - роман)

Дотук бих могла да спра. Ако не беше продължението – романът „Лице“ от 1981 г., скандалът „Лице“, заедно, както е добре известно, с монографията „Фашизмът“ на Желю Желев и филмът „Една жена на 33“ на Христо Христов и Боян Папазов от 1982 г. (Христова 2006: 597-604).

Вярно е, че той става в друг момент, при други обстоятелства. Трите произведения се появяват все с благословии на високопоставени лица във времето на Людмила Живкова. В разгара на полската „Солидарност“. В критичен за България момент. „Лице“, както самата Бл. Димитрова пише в предговора към изданието (трето преиздадено) от 1997 г. (Димитрова 1997)¹, излиза благодарение на директното застъпничество на Любомир Левчев, тогава председател на Съюза на българските писатели и доверен приятел на Людмила Живкова. Никъде обаче в документите от обсъжданията и критиките към романа не се споменава този сценарий – „Ще идвам в съня ти“ от 1970 г. Не го споменава и Бл. Димитрова в този предговор. Може би щеше да ми разкаже за него без да подозира, че той вече ми е известен. Това отново е само предположение.

Цензурата и в двата случая е факт. Въпросът е – доколко силен е контролът, след като между отделните периоди (началото на 1970-те – началото на 1980-те) и различните селектиращи и санкциониращи инстанции не се забелязва връзка? Романът „Лице“ преди да бъде предоставен на „Български писател“ е отхвърлен от издателство „Отечествен фронт“ с изцяло отрицателна рецензия. И този факт не е взет предвид. Иначе – при упоритост и добра междуинституционална или междуличностна комуникация, може и да се постигне успех – творбата да види бял свят. Не винаги, разбира се.

Така ф и н а л н и я т и з в о д за цензурата през 1970-те – 1980-те в социалистическа България е логичен:

Тя е юридически нерегламентирана, но практически, чрез конституирането и действието на селектиращи комисии и административни лица, е усложнена, на няколко нива, от различни инстанции и въпреки това никога няма сигурност, че е окончателна.

¹ Придружен с червена лента с надпис – роман-арестант, лежал 9 години в изгнание. Пълно издание с пасажите и страниците, съкратени от соц. цензурата.

Послепис – трета, преработена версия на темата (жанр - пиеса)

Пиесата е публикувана, както стана ясно още в началото, през 2000-та година в отделна книжка. Киносценарият е преработен в театрален. Сюжетът е познатият от 1970 и 1981 г. Разликите са незначителни: в пиесата имената на главните действащи лица са същите като в романа. В сценария за филм две от тях са различни. Публикува я издателство „Факел”. На задната корица Блага Димитрова, под снимката си, е поставила текстчето-стих:

Пътят ти стигна до пропаст.
Сега е моментът
да полетиш.

Кой полет е имала предвид – собствения си личностен или на сюжета, който очевидно намира за актуален и през 2000 година, не знаем. Вероятно и двата. Това обаче, поради което отново и отново се спирам на случая, е защото не намирам отговори на два въпроса, които ми се струват достатъчно важни:

Първият е най-труден и най-необясним. Защо Блага Димитрова през всичките години след 1989-а упорито премълчава историята около този сценарий за филм от 1970 г.? Защо не го включва в историята на романа „Лице”, защо не разкрива дългия път, който извървява, чрез различни жанрове, да изрази своята острокритична позиция към съвременността – от 1960-те и 1970-те години, своите морални терзания относно фалша и истината през тези социалистически десетилетия?

Вторият е особено важен в изследователски план, точно по отношение на възможностите ни да осмислим *българския тоталитарен-социалистически опит*. Въпреки че съм представила публично случая с премиерния сценарий още през 2005 година (Христова 2005: 339-350), той отново не се интерпретира в контекста на романа. Споменава се като вече известен факт и толкова. Това е направил и Пламен Дойнов в книгата си „Литература на случаите. От „Тютюн” до „Хайка за вълци”. Казуси в литературното поле на НРБ.” Още на първа страница, посветена на случая „Лице” той казва:

Въпреки разтегления във времето старт, появата му в книжно тяло в началото на финалното десетилетие на НРБ предизвиква един от последните – може би тъкмо последния – голям скандал с книга до 1989 г. и бележи знакови промени в похитеното от комунистическия режим литературно поле (Дойнов 2017: 283).

И в бележка е посочил:

Вж. например находката на Наталия Христова, която открива в архивите данни за закрит конкурс... и т.н.

По-нататък в анализа на *случая с романа „Лице”* (курсив Н. Хр.), както Пл. Дойнов го нарича, той, по необясними причини, не се анализира. Пропусната е възможността за историзиране и проблематизиране не само на скандала „Лице”, а и на премиерния, но спрял от цензурата сценарий за филм.

Надявам се бъдещите изследователи и интерпретатори на казуса с романа „Лице” да го направят.

ДОКУМЕНТАЛНИ ПРИЛОЖЕНИЯ

Приложение 1

Сигнална записка от инструктор на отдела („Пропаганда и агитация” към ЦК на БКП – б. м.) относно книгата на Марко Ганчев „Бягащо дърво”.

ЦДА, ф. 1Б, оп. 40, а. е. 219, л. 1-4

Тези дни излезе от печат книгата „Бягащо дърво”, лирика от Марко Ганчев, издание на „Български писател”, редактор Андрей Германов.

Новата книга на Марко Ганчев съдържа стихове, писани в последно време, някои от които публикувани в печата. Тя носи характерния за Ганчев остро критичен поглед към съвременността, с явна склонност към самоанализ и философски размисления. Всичко това би било естествено, ако тези черти не придобиват вече характер на песимизъм, злостни обобщения и чувство за самотност в нашата действителност. Още първото стихотворение „Сила” определя насоката на философските размисли на М. Ганчев.

„От силни на деня не съм закрилян,
но като слабите не моля хляб”.

„И колкото борбата да е груба,
и много да е силен моят враг,
и в повечето случаи да губя,
то всъщност себе си печеля пак”.

Ясно е, че в понятието „враг” и „борба” Ганчев влага свое съдържание. Едва ли е нужно да се тълкува за какво и срещу кого се бори поетът. В редица други стихотворения той съвсем недвусмислено изтъква това: борба срещу „властелините”, срещу ония, които си играят на власт и стоят в президиумите. И тези мисли не са просто лирически откровения, а в някои случаи – закана: „Ще паднат от своите висини онези, от чиито ръце не пада друго освен поздравителни ръкомахания”. (...)

Страшно звучат в нашето време, изпълнено с толкова светли пориви и хуманност, и стихове, в които Ганчев възпява своята тъжна самотност. („Аз съм самичък”). И ако проследим основната нишка на размислите на Марко Ганчев ще открием само отрицание. Но какво препоръчва поетът? Нищо. Не всички стихотворения в книгата носят това злостно недоволство на Марко Ганчев, но трябва да се подчертае, че то доминира и се открива дори в наглед съвсем невинни стихове като „Самолет”, „Събирачи на село”, „Слово против хляба” и други.

Редакторът на книгата Андрей Германов не е проявил необходимата взискателност към стиховете на Марко Ганчев. Трябва да се предполага, че той е бил съгласен с тях, с идейната позиция на автора, с неговата концепция за нашата съвременност.

Неотдавна Марко Ганчев бе викан в районния комитет на партията относно няколко отхвърлени от редакцията на в. „Стършел” стихове. Публикуваните в новата му книга стихотворения носят по-сериозни идеологически грешки и би следвало те да станат предмет за нов разговор както в Съюза на писателите, така и в партията.

3 март 1969 г.

Наталия Христова

Вл. Голев

Приложение 2

Из Справка от инструктор на отдела („Изкуство и култура” към ЦК на БКП – б. м.) във връзка с организиране от Генералната дирекция на ДО „Българска кинематография” на закрит конкурс за написване на сценарии, посветени на съвременна и революционна тема и даване втора награда на сценария „Ще идвам в съня ти” от Блага Димитрова. ЦДА, ф. 1Б, оп. 42, а. е. 73, л. 4-6

(...)

От следните цитати ще стане ясно както художественото равнище, така и идейният прицел на този сценарий:

Разговор между Бора и Велин:

„Бора: Освен пренос на въглища няма ли друга работа за вас?

Велин: Изглежда няма. Навсякъде се ровят в досиета.

- Нищо не може да ви попречи, щом искате да учите, да сте полезен на обществото!

- Едно време беше „който се учи, той ще сполучи!”

- А днес?

- Който сполучи, той ще се учи!”

Героинята Бора, освен лекциите, се занимава и със социологически проучвания по собствено желание. Ето моменти от нейните интервюта:

Разговор в работническо семейство:

„Бора: Професия?

- Мъжът ми е работник-каналджия.

- Какво цените най-много в живота.

Жената се смущава, бърше сухи ръце в престилката си. В това време мъжът ѝ се връща от работа, изкалян, капнал от умора сяда на стола...

- Какво ценим ли? – казва той изпод вежда. – Трудът!

- Партията! - жена му го мушва в лакътя.

Бора се усмихва насърчително:

- Това не е за вестник! Никому няма да го показвам. За научно изследване.

Кажете си искрено каквото ви е на сърцето.

Хората си отдъхват:

- Щом е за наука, няма лъжа!

- Семейството! – отговаря жената...”

Разговор в ателието на художник:

„Бора: Извинете, нужна ми е една справка!

Художникът: Кога аз ще бъда нужен, а не справките за мен? – кипва той.”

Студентска компания:

„Бора: Какво цените най-много в живота?

- Освобождаване от военна служба.

- Вуйчо владика, за привилегиите...”

Разговор между главните герои:

„Бора: Цял живот се боря за истината!... Да гледаме истината без превръзка на очите!

Той се укротява, като ударен с плесница.

- Имате ли смелост? – пита той изтихо.

- Опитвам се, макар и понякога истината да ме ослепява.

- Вие имате една деформация на съзнанието! – провокира той.

- Кой вие? – се наежва Бора.

- Имам предвид най-добрите. Активните...

- В какво се състои деформацията?

- В преработка на фактите според желанието. Но животът не влиза в схеми!

- Грешите! Не съм от тези най-добри. Посветила съм живота си на едно: да смъквам превръзката от очите!

- И вас ще смъкнат!

- Не искам да се издигам! Работя скромно върху социологическа студия, в която не допускам никакъв компромис.

- Ще се нахвърлят върху вас, ще устроят хайка!

Тя го поглежда през присвити клепащи:

- През нелегално време разполагах само с два куршума в пистолета си: единия право в целта! А другият – за сляпото око.”

5 ноември 1970 г.

Ал. Карасимеонов

Приложение 3

Информация

Относно: срещата на др. Т. Живков с писателите на 26. XII.1969 г.

ЦДА, ф. 1Б, оп. 40, а. е. 223, л. 1-4

Речта на др. Т. Живков по повод откриването Клуба на писателите се коментира от широк кръг дейци на изкуството и културата. В свои изказвания на различни места писатели, като Ламар, Л. Стоянов, Мл. Исаев, Б. Нонев, Ив. Руж, Ст. Дичев, Ем. Петров, Ст. Каракозов и др. са изразили възхищение и съгласие с поставените в речта на др. Т. Живков въпроси.

(...)

Трябва същевременно да се посочат и някои отрицателни явления и изказвания, свързани със срещата на др. Тодор Живков с писателите.

Може съвсем точно да твърдим, че преднамерено не дойдоха всички дясно настроени писатели, като: Бл. Димитрова, Валери Петров, Вес. Андреев, Д. Жотев, Дора Габе, Гочо Гочев, Ем. Манов, М. Ганчев, Р. Ралин, Хр. Ганев, Ст. Цанев, Ат. Далчев, Ив.

Радоев, а също и такива писатели като Хр. Радевски, Г. Цанев, Кр. Пенев, Здр. Петров, Б. Делчев и др.

От проверката, която направихме, се вижда, че от почти 300 писатели, на срещата са присъствували към 140. Една част от отсъстващите са болни, неколцина живеят в провинцията, а други са в чужбина. Трябва да приемем, че те не са повече от 30-40 души и че около 120 души не са пожелали да дойдат, въпреки, че са поканени всички съюзни членове.

По време на разговорите в малкия салон демонстративно напусна срещата партийният секретар Николай Зидаров. Той е бил обиден, че на вечерята му е било определено да седне на едно от най-отдалечените места, до вратата. След това, когато др. Джагаров не му даде думата за тост, той дойде при мене и каза следното:

„Въпреки хубавите думи на др. Живков за партийната организация, отношението на Джагаров към мен е обидно. Аз чувствам, че нямам място в тая среда и затова си отивам”.

По речта на др. Т. Живков се правят някои конкретни бележки. Мнозина са изненадани от „похвалите”, както се изразяват, към съюзното ръководство и към Г. Джагаров, тъй като са мислили, че Джагаров е пред сваляне. Коментират съобщението в „Работническо дело”, където се сочи, че е дадена „висока оценка за работата на съюзното ръководство и неговия председател”, а не се сочат важните въпроси, поставени в речта на др. Живков.

Мнозина писатели определено не са съгласни с оценката за филма на Ст. Ц. Даскалов. Ч. Добрев каза пред мен:

„Това е абсолютно неубедително. Филмът по книгата на Ст. Ц. Даскалов е безкрайно слаб. Той няма посетители”.

Същото становище изразяват Ем. Петров, К. Георгиев, С. Султанов, Г. Узунов, Н. Инджов и много други.

Към речта на др. Т. Живков проявяват интерес вече различни среди. Хаим Бенадов, който се връща от Хисаря, каза, че там е чул за тази реч много хубави неща и иска да му разкажат по-подробно за нея, попита ме дали няма да се публикува.

Тези първи отзиви за срещата на др. Т. Живков с писателите очевидно не могат да бъдат пълни. Но те показват големия интерес към думите на първия секретар на нашата партия и мисля, че ще бъде полезно, ако речта на др. Т. Живков се публикува в отделна брошура и раздаде на творците на изкуството и културата.

30. XII. 1969 г.

Владимир Голев

Приложение 4

Информация

Относно някои настроения сред писателските среди във връзка с Конгреса
ЦДА, ф. 1Б, оп. 42, а. е. 42, л. 4-7

(...)

Трябва да се подчертае обаче, че това спокойствие е привидно. Съществуват някои опасности, пред които не бива да си затваряме очите.

Първо. Една значителна част от писателите все още не разбира високия смисъл на Конгреса. Не е направено всичко за убеждаване на хората в голямото външно-политическо значение на един писателски конгрес, в неговата идеологическа роля. Мнозина приемат свикването на Конгреса като една по-шумна изява на дейността на ръководството, други – като стремеж на Джагаров да си осигури четиригодишен мандат. Някои от тях стават лесна плячка на злобно настроените противници на Конгреса и на Джагаров. В отделни изказвания те заявяват или намекват, че ще гласуват против листата. (Такива са например: Ганчо Краев, Николай Кирилов, Ивайло Петров, Димитър Стоевски, Ив. Бурин, Върбан Стаматов, Атанас Душков, Ив. Рудников, Стефан Грудев и др.)

(...)

Трето. Съществуват настроения срещу Г. Джагаров, които проличават в частни разговори между писатели. Съображенията са различни. Към откритите противници на конгреса (Хр. Ганев, Ем. Манов, Бл. Димитрова, Д. Овадия, Г. Цанев, Кр. Пенев, Гочо Гочев, Вес. Андреев, Здр. Петров) трябва да се имат предвид и една цяла редица писатели, споделящи напълно техните убеждения: Борис Делчев, Валери Петров, Радой Ралин, Любомир Тенев, Михаил Величков, Благой Димитров, Невяна Стефанова, Никола Русев, Пенчо Данчев, Стоян Каролев, Стефан Цанев, Хр. Радевски, Яко Молхов, Георги Марков, Бленика. Трябва да се предполага, че всички те ще гласуват против листата, водена от Г. Джагаров.

Настроения срещу ръководството на Съюза има и от страна на писатели с незадоволени обществени и творчески амбиции. Сега, когато се поставя въпросът за 4-годишен мандат на новото ръководство, тези амбиции се пораждат наново. И въпреки че открити изказвания от този род няма, отделни прояви показват, че не са съгласни с избирането на Джагаров писатели като: Орлин Василев, Веселин Йосифов, Андрей Гуляшки, Ас. Босев, Б. Балабанов, Камен Зидаров, Кр. Белев, Илия Волен, Лиляна Стефанова, Лъчезар Станчев, Петър Караангов, Слав Хр. Караславов, Слав Г. Караславов, Станислав Сивриев, Стефан Савов, Теню Стоянов и др. Разбира се, поради съобразяване с решението на Политбюро, част от тези писатели ще гласуват за Г. Джагаров.

(...)

Мисля, че без да се изпада в паника, трябва да се имат предвид всички тия опасности, които могат да създадат трудности в подготовката и провеждането на конгреса.

7 май 1968 г.

Владимир Голев

ЦДА, ф. 1Б, оп. 42, а.е. 42, л. 9-10

(...)

Относно настроенията на писателите пред конгреса трябва да се изтъкне, че поляризацията на мненията и убежденията продължава да съществува в остра форма.

На различни места се правят изказвания срещу Г. Джагаров или се отминават с презрителни бележки опитите да се докаже големия смисъл на конгреса.

Това се забелязва особено в кръговете около Радой Ралин, Борис Делчев и В. Петров. Емил Манов е заявил, че ако се изкаже, това ще бъде по въпроси на литературата. Вес. Андреев се опитва да се държи настрана и да не взема участие нито за, нито против. Същата практика външно прилага Валери Петров. Не може да се забрави обаче цялата сложност на взаимоотношенията в съюза, редица настроения срещу Джагаров, неосъществени амбиции на мнозина и пр., което при една нервна обстановка на закритото заседание на конгреса може да предизвика известни сблъсъци.

Владимир Голев

ЛИТЕРАТУРА

- Димитрова 1997: *Димитрова, Блага*. Лице. Изд. Абагар. ISBN 954-584-204-0.
- Братоева-Даракчиева 2013: *Братоева-Даракчиева, Ингеборг*. Българско игрално кино. От Калин Орелът до Мисия „Лондон”. Институт за изследване на изкуствата. с. 125-130. ISBN - 978-954-8594-41-7.
- Дойнов 2017: *Дойнов, Пламен*. Литература на случаите. От „Тютюн” до „Хайка за вълци”. Казуси в литературното поле на НРБ. Изд. Сиела и ИИБМ, с. 283. ISBN 978-954-28-2279-0.
- Еленков 2008: *Еленков, Иван*. Културният фронт. Българската култура през епохата на комунизма – политическо управление, идеологически основания, институционални режими. Изд. Сиела, с. 181-238. ISBN - 978-954-28-0338-6.
- Станимирова 2012: *Станимирова, Неда*. Кинопроцесът – „замразен временно”. Български игрални филми 1950-1970 в документи, спомени, анализи. С., Изд. Логис, с. 214-240. ISBN 978-954-8289-07-8.
- Христова 2005: *Христова, Н.* Специфика на българското „дисидентство”. Власт и интелигенция 1956-1989 г. Изд. Летера, с. 339-350. ISBN 978-954-516-591-7.
- Христова 2006: *Христова, Н.* Културата като опозиция: скандалът „Лице” на Блага Димитрова от 1982 г. – В: Научни трудове, Т. 1, кн. 1, г. История. УИ „Пайсий Хилендарски”, с. 597-604. ISSN 1312-7411.